

Somatologija v ljudski šoli.

(Dalje.)

Mišice.

Nazorila. Sveža noga kakega ptiča (kure), na kateri se proti krempljem dobro poznajo trde kite, ako se olupí koža. Tudi spodnji del svinjske noge se da uporabiti. Šestilu podobna priprava, ki ima na oba kraka pritrjeno gumijevo (živo) nit.

I. Kako so kosti med seboj zvezane? Čemu se sklepi? Ali se morejo kosti same pregibati? Kaj pa imamo po kosteh? To, kar imenujejo ljudje meso, bomo mi imenovali mišice. Kaj nam kaže ta podoba? (Mišičevje.) Kaj opazite posebnega na mišicah? (Barva, povezki mišic z belimi konci, zraščanje s kostmi, različna oblika in lega. — No, pa bomo pogledali, zakaj je to vse tako.

1. Čemu so mišice in kakšno lastnost imajo.

2. Kako so na kosti pritrjene.

3. Zakaj ne leže vse enako; različno opraviło mišic.

II. 1. Primi z desno roko za mišico leve nadlakti in krči levo roko trdno in počasi! Kaj čutiš? Mišica se krči in postaja debelejša. Sedaj pa roko počasi zravnaj! Mišica se raztegne in postane tanjša. Tako se lahko poskuša na podlakti, ako se dlan privzdiguje, pod kolenom, na vratu, na licu, ako s čeljustmi stiska. Poočitovanje na aparatu. Ako se kraka odmikata, nit stanšuje, nasprotno pa zopet odebeljuje. Katere mišice so močnejše, tanke ali debele.

Pri dolgotrajni hoji začnejo boleti mišice na nogi, pri kopanju na roki, pri sključenem delu na hrbtu itd.

Pomni! Mišice povzročajo gibanje kosti in celega telesa. Zavaljo tega se morajo krčiti in raztezati. Čim debelejša je mišica, tem močnejša je.

2. Kje pa morajo biti mišice pritrjene, da pregibajo dve kosti? Primeri zgoraj navedeni aparat! Kaj pa vidite na koncu mišic? (Se pokaže mrtva noga ali pa na podobi.) Ali so kite tako debele kot mišice? Gotovo je že kateri izmed vas žvekal tako kito. Kaj je lažje razgrizti, meso ali kito? Kakšne so torej kite? (Močne in žilave.) Čemu so neki kite? S kitami so mišice močno pritrjene na kosti, da se pri delu ne odčesnejo. Kost rok in nog pa imajo primeroma majhno površino, a močne mišice.

Da pa imajo mišice dovolj prostora za pritrditev na kosti, zato se izpreminjajo v ožje, a zelo močne kite. Človek pa ima tudi veliko moč v prstih in v spodnjem delu nog. Kakšnih mišic bi bilo tu treba? Kakšni pa bi bili zaradi tega prsti, stopalo? Zavoljo te debelosti pa bi bili prsti nesposobni za drobna dela, obenem pa bi celi ud postal mnogo težji. Zato pa so napeljene k prstom in k stopalu samo kite, za katere potezajo mišice, ki so nižje lakta in kolena, kakor za vrv. (To se dobro vidi na sveži kurji ali drugi nogi, ako se za kito poteza. Moč kit in njih zraščanje s kostjo pa dokazuje navada, obešati zaklane živali za kite na nogi.)

Pomni! Mišice se izpreminjajo proti obema koncema v tanjše, a močne kite, da imajo več prostora za trdno zvezo s kostmi. Kite pa so tudi za to, da mišice z njih pomočjo pregibajo oddaljene ude.

3. Pregibaj roko na vse strani, kamor moreš! Kaj je vzrok vsakemu gibanju? Ker pa giblje ena mišica ud le na isto stran, zato je treba za vsako gibanje posebne mišice, ki je od druge ločena ter ima od svojega delovanja ime. Tako imamo upogibnice (kje?), nateznice (nasproti upogibnicam), priteznice (pritezajo ude k telesu), odteznice, vrtiljke (na vratu, podlaktu itd.) in zapornice okoli ust in oči. — Napravi tako, da ti srce ne bo več bilo! (Se ne da.) Premakni pa roko na desno, levo itd. Imamo torej mišice, ki delajo takrat, kadar mi sami hočemo; to so samohotne mišice; one pa, ki se pregibajo brez naše volje (srce, želodec, čreva), so nehotne.

Pomni! Vsaka mišica ima svoje posebno opravilo; zato pa je tudi ločena od drugih in ima po svojem pravilu ime. Največ mišic se giblje takrat, kadar mi hočemo; druge so neodvisne od naše volje in če nehajo delovati, moramo umreti.

III. Na podlagi podobe se razdele mišice z ozirom na posamezne ude v mišice rok, nog itd. Njih oblika in pritrditev? Debele in široke mišice so pritrjene na grebene kosti (pleča, medenica). Mišice gledé njih opravila. Dotične mišice se pokažejo in obenem določi njih lega in pritrditev.

IV. Kakor dajejo kosti telesu trdno podstavo in smer gibanju, tako mu dajejo mišice zunanjo obliko in izvajajo gibanje; nekatere branijo tudi notranje nežne dele (trebuh).

V. a) Gojitev mišic. Zakaj imajo kovači močne roke, a navadno slabe noge? Ljudje, ki mnogo hodijo, preidejo z lahkoto dolga pota, na katerih nevajeni onemorejo. Z vajo postajajo mišice čedalje močnejše. S čeljustno mišico zdrobimo lešnik; da se to tudi zgodi, treba je nanj

naložiti do 80 klg. teže. Mišice, ki počivajo, oslabe. Na spomlad ljudje prej onemorejo pri delu, kakor v poletju; tako tudi živina. Zakaj?

„Saj moško dejanje krepčuje moža,
A pokoj mu zdrave moči pokonča“.

Izpremembra dela je potrebna pri onih, ki sede delajo (krojači, čevljarji, uradniki). Majhni otroci naj se ne silijo v šoli vedno mirno sedeti, ker hrbtne mišice onemorejo, telo se nagne in skrivi. Kakor pa škoduje nedelavnost, ravno tako slabi mišice prenaporno delo.

b) Vežbanje mišic. Čim večkrat se isto delo izvršuje, tem urnejše in sigurnejše se izgotavlja. Da je človek za vsako delo priročen, vaditi si mora vse mišice in le nevednež se posmehuje onemu, ki koplje sedaj z levo, sedaj z desno roko naprej. Enako nespametno je otroke karati, če delajo kaj z levico, češ, to je pesja roka“. Pripoveduje se celo o ljudeh, ki so se, zgubivši roke, navadili z nogami pisati in celo slikati.

c) Z jačenjem mišic pa se krepí tudi volja. Vihravo kretanje, mahanje z rokami, spakovanje (Gesichterschneiden), kakor prevelika gibčnost jezikove mišice ne priporoča človeka.

Živci.

Nazorila. Otroci se opozarjajo, naj opazujejo možgane in mozeg (posebno hrbtni) ubitih živali. Vretence z luknjicami. Sveže izvrtano oko ima zadaj belo nit.

I. Katere mišice smo imenovali samohotne? Če pa hočemo kaj storiti, moramo isto naprej v glavi premisliti. Kaj pa imamo v glavi? Kje tedaj nastanejo naše misli in volja? (Svoje glavnež, trdoglavnež, ne da si iz glave izbiti.) Ako hočem jesti, pa ni zadosti, da se mi vzbudi ta želja v možganih, ampak moram z roko seči po kruhu, ali pa celo noge premakniti, da pridem do njega. Iz možgan je torej morala iti moja želja v roko, da se je stegnila za kruhom, ali pa v noge, da so me ponesle tje, kjer je živež; roke in noge so se morale gibati. Misli in želje pa ne gredo iz možgan po mišicah, ampak po posebnih nitih, katere imenujemo živce. Kaj pa čutiš, ako se na trnu zbodeš? Če pa se je kdo močno ranil, zaboli ga celo v glavi. Bolečina gre tedaj od rane k možganom, a zopet ne po mišicah, ampak po živcih. — Iz tega vidimo, da so živci zelo važni za naše življenje in zato se hočemo danes učiti.

II. 1. Kje nastane volja, če hočemo kaj prijeti, ali kam iti? Kam mora ta volja iti, da se ud premakne? Po čem se sprevaja volja v mišice? Živci so po mišicah razrasteni kakor drevesne korenine po zemlji. Če pride naša volja po živcu do mišice, jo vzdrami ali pošegeta in ta se

skrči. Tako se dado z našo voljo pregibati vsi udje. Kako bomo imenovali tedaj živce, ki povzročajo gibanje? Gibni živci.

2. Kaj začutiš, ako se udariš ali opečeš? Kje se tudi začuti močna bolečina? (Nekateri ljudje celo omedlijo). Kako pa je prišel čut bolečine v možgane? Kako bomo torej le živce imenovali? Čutni živci? Tudi čutni živci so razširjeni po vsem telesu. Z njimi pa ne čutimo samo bolečine, mraza in gorkote, ampak z njimi vidimo, slišimo, vohamo, okušamo, tipamo, tehtamo i. t. d.

3. Odkod gredo živci, ki povzročajo gibanje? Kam pa se vračajo oni, ki vodijo čute? Možgani so torej središče našega življenja. Človek brez roke ali brez noge še lahko živi, ali brez glave ne more. Čemu pa imajo kosti hrbtišča po sredi luknjo? Ta mozeg, ki gre naravnost iz možgan skozi luknjo na lobanji, se imenuje hrbtni mozeg ali hrbtenjača. Ker ne morejo vsi živci za vse dele telesa izhajati naravnost iz možgan, zato pa jih je mnogo napeljanih iz hrbtenjače. Čemu so torej luknjice na vretencih.

III. Koliko vrst živcev ste se učili spoznavati? Kako imenujejo ljudje živce po hrbtišču? Kaj so torej tudi možgani? Kakšne barve so živci? Vsi živci pa so zelo rahli ali nežni. Kaj se jim torej lahko pripeti? Kakšna postane na pr. roka, ako se v nadlaktnici zmečka gibni živec? Ohromela je; ne da se več dvigati. Kaj pa, če se uniči čutni živec? Omrtnela je; ne čuti bolečin, ne mraza i. t. d. Česa pa potrebujejo živci, ker so tako nežni? Kakšno obrambo imajo možgani? Lobanja, lasje. Ti in med njimi nahajajoči se zrak so slabi prevodniki toplote. Ako se možgani preveč segrejejo (delavci ob vročem solncu na polju, vojaki na vajah — nesreča pri Bileku, kjer je umrlo za solnčarico mnogo vojakov) zbole, ali celo otrpnejo in človek umre. Kako pa je zavarovana hrbtenjača? Dokaži, da so gibni in čutni živci po celem telesu! V laseh in v nohtih pa jih ni. Dokaz. Ali jih tudi ni v zobeh?

IV. 1. Pomen živcev za telo. a) Živci vzbujajo gibanja, b) nam nannanjajo kakšne so reči in kaj se okoli nas godi, c) uravnavajo vse naše delovanje: živci kažejo, da človek živi.

2. Možgani so središče našega duševnega življenja. Ako hočemo kaj znati, moramo se učiti (na pamet, iz glave) ali vaditi. Če nam je to v glavi ostalo, kar smo se učili, tedaj lahko isto s svojimi udi izvršujemo. Pomen učenja za mladino.

V. Vaja in vežbanje živcev. Majhni otroci se nesigurno gibljejo, izvajajo dela počasi in nerodno (hoja, zajemanje z žlico, pisanje itd.), pri odraslih se vrši to skoro nevede. Zelo važno je negovanje čutil. Kakor oslabe mišice pri brezdelnosti, tako tudi oko, sluh itd. Človeka najvažnejša

naloga pa je, izobraževati svojega duha. Z učenjem, primerjanjem in razsojevanjem razvija se v človeku p a m e t, ki se jači s pogostim ponavljanjem; človek se izobrazuje. On se pa mora tudi odgojiti v krepek z n a č a j. Vaditi se mora strasti zatirati in pogosto izvrševati dobra dela.

„Prebrisana glava pa pridne roke
so boljše bogastvo, ko zlate gore.“

Zakaj je nevarno otroke z rokama za glavo prijemati in vzdigati?

Zakaj tudi ni varno otroka ščegetati? Otroci imajo navado na glavo se postavljati. Zakaj to ni dobro? V možganih se pretaka po majnih žilicah kri. Če se žilice preveč prenapolnijo, se lahko raztrgajo in kri se se razlije po možganih, ki od tega zbole ali otrpnejo. Ravno to se včasih zgodi debelim ljudem, če preveč popivajo ali se razburjajo ali težko delajo; ljudje pravijo, da jih je zadel „božji žlak“; mi pa bomo rekli, da jih je k a p zadela. Razloži mi torej to prikazen!

V hudi gneči in vročini (v cerkvi) včasih kdo o m e d l i. To je tudi slabost možganov. Takega je treba spraviti na čisti zrak, ga vodoravno položiti, mu odpeti obleko ter ga drgniti po sencih z jesihom ali žganjem, v obraz ga pa škropiti z mrzlo vodo.

V. Pulko.

Desetinski ulomki.

A. Maier.

I. Desetine.

Osnova: a) Ponavljanje kot priprava.

b) Razvoj pojma „desetine“.

c) Pisanje in čitanje desetini.

č) Posnetek.

d) Uporaba.

Učila: Metrske palice z razdelitvijo na polovice, tretjine..... devetine; papirnat trak; črta na tabli.

Učna slika.

a) Kaj je to? (Meter.) — Na koliko delov je razdeljen ta meter? (Na dva.) — Kakšna sta ta dva dela? (Enaka.) — Kako se imenuje vsak tak del? (Polovica metra.) — Pokaži polovico metra! — Na koliko delov je razdeljen meter na tej strani? (Na tri.) — Kakšni so ti deli? (Enaki.) — Kako se imenuje vsak tak del? (Tretjina metra.) — Pokaži tretjino metra! — Istotako razpravi četrtine, petine..... devetine metra!

Papirnati trak prepognem v enaka dela. Kako se imenuje vsak tak del? (Polovica papirnatega traka.) — Pokaži polovico papirnatega traka! — Itd. (Tretjine, četrtine..... devetine papirnatega traka.) — Na tablo narišem črto. Na koliko delov sem razdelil črto? (Na dva.) — Kakšna sta ta dva dela? (Enaka.) — Kako se imenuje vsak tak del? (Polovica črte.) — Pokaži polovico črte! — Itd. (Tretjine, četrtine..... devetine črte.)

Kako se imenuje vsak del, ako razdelimo celo na 2 enaka dela? (Polovica.) — Kako se imenuje vsak del, ako razdelimo celo na 3 enake dele? (Tretjina.) — Itd. (na 4, 5..... 9 delov.)

b) Ta meter je razdeljen na več enakih delov. Štej jih! (1, 2, 3..... 10.) — Koliko delov je? (10.) — Kako se imenuje vsak tak del? (Desetina metra.)

Pokaži 1 desetino metra — 2 desetini metra..... 9 desetini metra! (Po vrsti in izven vrste.) — Koliko desetini metra je ta-le kos? (2 desetini metra.) — Koliko desetini metra je ta-le kos? (8 desetini metra.) Itd.

To črto razdelim na več enakih delov. Štej jih! (1, 2, 3..... 10.) — Koliko jih je? (10.) — Kako se imenuje vsak tak del? (Desetina črte.) — Pokaži 1, 2, 3..... 9 desetih črte! (Po vrsti in izven vrste.) — Koliko desetih črte je ta-le kos? (5 desetih črte.) — Ta-le kos? (4 desetine črte.) Itd.

Kako dobimo desetino metra? — Kako dobimo desetino črte? — Kako se imenuje vsak del, ako razdelimo celo na 10 enakih delov?

„Desetina“.

(Učitelj napiše besedo na tablo.)

1. Koliko desetih ima ena cela? (10.) — Koliko desetih imata dve celi? (20 desetih.) — Koliko desetih imajo tri cele? (30 desetih.) Itd. (Po vrsti in izven vrste.)

2. 10 desetih = 1 cela; 50 desetih = 5 celih; 30 desetih = 3 cele! Itd.

3. 1 cela 2 desetini = 12 desetih; 3 cele 3 desetine = 33 desetih. Itd.

4. 12 desetih = 1 cela 2 desetini; 22 desetih = 2 celi 2 desetini. Itd.

c) Pokazati vam hočem, kako napišemo desetine.

Napiši na tablo 1 celo! (1.) — Ali smemo napisati tudi 1 desetino tako? (Ne.) — Zakaj ne? (Ker bi ne ločili cele od desetine.) — Da ločimo 1 celo od 1 desetine, napišemo 1 desetino tako-le: Najprej napišem številko 1, potem naredim pred številko piko in pred piko ničlo. — 0'1.

To beremo „1 desetina“. Kaj pomenja številka 1? (1 desetino.)

Učitelj napiše 0'2. (Najprej ničlo, potem piko in številko 2.) — Kaj meniš, kako čitamo to število? (2 desetini.) — Napiši 3 desetine, 4 desetine..... 9 desetih! (Učenci pišejo številke drugo pod drugo.)

Čitajte vsi, kar je napisano na tabli! — Na katerem mestu za piko stojte desetine? (Na prvem.) — Desetine stojte na prvem mestu za piko. Ponovi A!... E! — Vsi! — Čitaj prvo številko! (1 desetina.) — Koliko celih je to? (0.) — Pokaži, kako smo napisali nič celih! (Učenec pokaže ničlo.) — Kje stojte torej cele? (Pred piko.) — Čitaj drugo število! (2 desetini.) — Koliko celih je to? (0.) — Pokaži, kako smo napisali nič celih? — Kje stojte cele? — Istotako razpravljaj 0'4, 0'5..... 0'9!

Kje stojte desetine? (Na prvem mestu za piko.) — Kje stojte cele? (Pred piko.) — Katero znamenje loči cele od desetih? (Pika.) — To se večkrat ponovi. — Kaj pomenjajo te ničle? (Cele.) — Pika loči cele od desetih; zato jo imenujemo desetinsko piko. — Ponovi A!..... C! — Število, katero sestoji iz celih, desetinske pike in desetih, imenujemo desetinsko število. Ponovi A!..... E!

Čitajmo še enkrat desetinska števila, ki so napisana na tabli! (0 celih 1 desetina ali na kratko 1 desetina itd.)

1. Napisati hočemo 10 desetin.

Na katero mesto za desetinsko piko pišemo desetine? (Na prvo.) — Ali moremo napisati deset desetin na eno mesto? (Ne.) — Zakaj ne? (Ker ima število 10 dve mesti.) — Koliko pa je 10 desetin? (1 cela.) — Napiši 1 celo!

Zakaj nisi naredil desetinske pike? (Ker ni desetini.) — Kaj loči desetinska pika? (Cele od desetini.) — Ker to število nima desetini, torej tudi ne potrebujemo desetinske pike.

2. Napišimo 11 desetini!

Na katero mesto za desetinsko piko pišemo desetine? (Na prvo.) — Ali moremo napisati 11 desetini na eno mesto? (Ne.) — Zakaj ne? (Ker ima število 11 dve mesti.) — 11 desetini izpremenimo na cele in desetine. 11 desetini je 10 desetini in koliko še? (11 des. = 10 des. + 1 des.) — 10 desetini je koliko? (1 cela.) — 11 desetini je torej 1 cela in 1 desetina.

Napišem na tablo: 1¹.

Napiši na tablo 12, 13, 14..... 20, 37, 58, 97, 100, 102, 113, 122 desetini!

Razpravljalj kakor 11 desetini!

Čitaj števila, ki smo jih napisali na tablo! (Ena cela dve desetini ali 12 desetini. — 1 cela 3 desetine ali 13 desetini itd.)

3. Pišite v svoje zvezke! Učitelj narekuje: 0 celih 9 desetini, 8 desetini, 1 cela 1 desetina itd.

č) Iz katerih delov sestoji vsako teh števil? (Iz celih in desetini.) — Kje stoje cele? (Pred piko.) — Kje stoje desetine? (Na prvem mestu za piko.) — Kaj loči cele od desetini? (Desetinska pika.) — Kako imenujemo število, ki sestoji iz celih, desetinske pike in desetini? (Desetinsko število.)

d) 1. Pokaži na metriskem traku 0,5 m, 0,9 m, 1 m, 1,1 m, 1,3 m itd.!

Pismeno. Napiši v desetinah metra:

$$\left. \begin{array}{l} 1 \text{ dm} = 0,1 \text{ m} \\ 2 \text{ dm} = 0,2 \text{ m} \\ 3 \text{ dm} = 0,3 \text{ m} \\ \dots\dots\dots \\ 9 \text{ dm} = 0,9 \text{ m} \end{array} \right\} \begin{array}{l} \text{Zaključek: } 1 \text{ m} = 10 \text{ dm;} \\ 1 \text{ dm} = 1 \text{ desetina metra,} \\ 5 \text{ dm} = 5 \text{ desetini metra.} \end{array}$$

Učitelj zbriše prvo navpično vrsto, in učenci čitajo: 1 desetina metra ali 1 dm, 2 desetini metra ali 2 dm itd. — Istotako postopaj tudi pri nastopnih vajah:

$$\left. \begin{array}{l} 1 \text{ cm} = 0\cdot1 \text{ dm} \\ 2 \text{ cm} = 0\cdot2 \text{ dm} \\ \dots\dots\dots \\ 9 \text{ cm} = 0\cdot9 \text{ dm} \end{array} \right\} \begin{array}{l} \text{Zaključek: } 1 \text{ dm} = 10 \text{ cm}; \\ 1 \text{ cm} = 1 \text{ desetina dm}, \\ 5 \text{ cm} = 5 \text{ desetina cm}. \end{array}$$

$$\left. \begin{array}{l} 1 \text{ desetica} = 0\cdot1 \text{ K} \\ 2 \text{ desetici} = 0\cdot2 \text{ K} \\ \dots\dots\dots \\ 9 \text{ desetic} = 0\cdot9 \text{ K} \end{array} \right\} \begin{array}{l} \text{Zaključek: } 1 \text{ K} = 10 \text{ desetic}; \\ 1 \text{ desetica je } 1 \text{ desetina K}, \\ 5 \text{ desetic je } 5 \text{ desetina K}. \end{array}$$

$$\left. \begin{array}{l} 1 \text{ g} = 0\cdot1 \text{ dkg} \\ 2 \text{ g} = 0\cdot2 \text{ dkg} \\ \dots\dots\dots \\ 9 \text{ g} = 0\cdot9 \text{ dkg} \end{array} \right\} \begin{array}{l} \text{Zaključek: } 1 \text{ dkg} = 10 \text{ g}; \\ 1 \text{ g} = 1 \text{ desetina dkg}, \\ 5 \text{ g} = 5 \text{ desetina dkg}. \end{array}$$

$$\left. \begin{array}{l} 1 \text{ dl} = 0\cdot1 \text{ l} \\ 2 \text{ dl} = 0\cdot2 \text{ l} \\ \dots\dots\dots \\ 9 \text{ dl} = 0\cdot9 \text{ l} \end{array} \right\} \begin{array}{l} \text{Zaključek: } 1 \text{ l} = 10 \text{ dl}; \\ 1 \text{ dl} = 1 \text{ desetina l}, \\ 5 \text{ dl} = 5 \text{ desetina l}. \end{array}$$

2. Napiši v desetinah metra:

$$\left. \begin{array}{l} 11 \text{ dm} = 1\cdot5 \text{ m} \\ 53 \text{ dm} = 5\cdot3 \text{ m} \\ 136 \text{ dm} = 13\cdot6 \text{ m} \\ 120 \text{ dm} = 12\cdot0 \text{ m} \end{array} \right\} \begin{array}{l} \text{Zaključek: } 10 \text{ dm} = 1 \text{ m}; \\ 11 \text{ dm je en cel in } 1 \text{ desetina metra.} \end{array}$$

Napiši v desetinah decimetra:

$$\left. \begin{array}{l} 15 \text{ cm} = 1\cdot5 \text{ dm} \\ 29 \text{ cm} = 2\cdot9 \text{ dm} \\ 112 \text{ cm} = 11\cdot2 \text{ dm} \end{array} \right\} \begin{array}{l} \text{Zaključek: } 10 \text{ cm} = 1 \text{ dm}; \\ 15 \text{ cm je } 1 \text{ cel in } 5 \text{ desetina decimetra.} \end{array}$$

Napiši v desetinah krone:

$$\left. \begin{array}{l} 16 \text{ desetic} = 1\cdot6 \text{ K} \\ 39 \text{ desetic} = 3\cdot9 \text{ K} \\ 123 \text{ desetic} = 12\cdot3 \text{ K} \end{array} \right\} \begin{array}{l} \text{Zaključek: } 10 \text{ desetic} = 1 \text{ K}; \\ 16 \text{ desetic je } 1 \text{ cela in } 6 \text{ desetina krone.} \end{array}$$

Napiši v desetinah dekagrama:

$$\left. \begin{array}{l} 32 \text{ g} = 3\cdot2 \text{ dkg} \\ 65 \text{ g} = 6\cdot5 \text{ dkg} \\ 236 \text{ g} = 23\cdot6 \text{ dkg} \end{array} \right\} \begin{array}{l} \text{Zaključek: } 10 \text{ g} = 1 \text{ dkg}; \\ 65 \text{ g} = 6 \text{ celih in } 5 \text{ desetina dekagrama.} \end{array}$$

Napiši v desetinah litra:

$$\left. \begin{array}{l} 24 \text{ dl} = 2\cdot4 \text{ l} \\ 98 \text{ dl} = 9\cdot8 \text{ l} \\ 216 \text{ dl} = 21\cdot6 \text{ l} \end{array} \right\} \begin{array}{l} \text{Zaključek: } 10 \text{ dl} = 1 \text{ l}; \\ 24 \text{ dl sta } 2 \text{ cela in } 4 \text{ desetina litra.} \end{array}$$

3. Učitelj narekuje mnogoimenska števila, učenci pišejo desetinska:

$$\left. \begin{array}{l} 1 \text{ m } 7 \text{ dm} = 1\cdot7 \text{ m} \\ 3 \text{ m } 8 \text{ dm} = 3\cdot8 \text{ m} \\ 9 \text{ m } 6 \text{ dm} = 9\cdot6 \text{ m} \end{array} \right\} \begin{array}{l} 1 \text{ cel meter; } 1 \text{ dm} = 1 \text{ desetina metra,} \\ 7 \text{ dm} = 7 \text{ desetin metra.} \end{array}$$

$$\left. \begin{array}{l} 6 \text{ cm} = 0\cdot6 \text{ dm} \\ 3 \text{ dm } 5 \text{ cm} = 3\cdot5 \text{ dm} \\ 25 \text{ dm } 3 \text{ cm} = 25\cdot3 \text{ dm} \end{array} \right\} \begin{array}{l} 0 \text{ celih decimetrov; } 1 \text{ cm} = 1 \text{ desetina dm,} \\ 7 \text{ cm} = 7 \text{ desetin decimetra.} \end{array}$$

Napiši v desetinah krone:

$$\left. \begin{array}{l} 10 \text{ h} = 0\cdot1 \text{ K} \\ 50 \text{ h} = 0\cdot5 \text{ K} \\ 80 \text{ h} = 0\cdot8 \text{ K} \end{array} \right\} \begin{array}{l} 0 \text{ celih kron; } 10 \text{ h} = 1 \text{ desetina krone,} \\ 50 \text{ h} = 5 \text{ desetin krone.} \end{array}$$

$$\left. \begin{array}{l} 16 \text{ K } 50 \text{ h} = 16\cdot5 \text{ K} \\ 28 \text{ K } 30 \text{ h} = 28\cdot3 \text{ K} \\ 136 \text{ K } 60 \text{ h} = 136\cdot6 \text{ K} \end{array} \right\} \begin{array}{l} 16 \text{ celih kron; } 10 \text{ h} = 1 \text{ desetina krone,} \\ 50 \text{ h} = 5 \text{ desetin krone.} \end{array}$$

$$\left. \begin{array}{l} 3 \text{ g} = 0\cdot3 \text{ dkg} \\ 5 \text{ dkg } 8 \text{ g} = 5\cdot8 \text{ dkg} \\ 12 \text{ dkg } 1 \text{ g} = 12\cdot1 \text{ dkg} \end{array} \right\} \begin{array}{l} 5 \text{ celih dekagramov; } 1 \text{ g} = 1 \text{ desetina dkg,} \\ 8 \text{ g} = 8 \text{ desetin dkg.} \end{array}$$

$$\left. \begin{array}{l} 7 \text{ dl} = 0\cdot7 \text{ l} \\ 8 \text{ l } 5 \text{ dl} = 8\cdot5 \text{ l} \\ 19 \text{ l } 1 \text{ dl} = 19\cdot1 \text{ l} \end{array} \right\} \begin{array}{l} 8 \text{ celih litrov; } 1 \text{ dl} = 1 \text{ desetina litra,} \\ 5 \text{ dl} = 5 \text{ desetin litra.} \end{array}$$

Po vsaki vaji zbriše učitelj mnogoimenska števila, učenci pa pretvarjajo ustno desetinska števila v mnogoimenska, n. pr. $1\cdot7 \text{ m}$ — t. j. 1 m ; $1 \text{ desetina metra} = 1 \text{ dm}$, 7 desetin metra 7 dm ; torej $1 \text{ m } 7 \text{ dm}$.

II. Stotine.

Učilo: Meter, razdeljen na dm in cm .

a) Razvoj pojma „stotine“.

Kako se imenuje ta-le kos metra? (1 dm) — Kateri del metra je 1 dm ? ($10 \text{ del} = \frac{1}{10} \text{ m}$).

Desetina metra je razdeljena na več enakih delov. Štej jih! (1, 2; 3, 4..... 10.)

Koliko takih delov imata $\frac{2}{10} \text{ m}$? (Kolikokrat po 10?)

$\frac{2}{10} \text{ m}$ imata 2×10 , t. j. 20 takih delov;

$\frac{3}{10} \text{ m}$ imajo 3×10 , t. j. 30 takih delov;

.....

$\frac{10}{10} \text{ m}$ ima 10×10 , t. j. 100 takih delov.

Na koliko enakih delov je torej razdeljen meter? (Na 100 enakih delov.)

Ker smo razdelili meter na 100 enakih delov, kako se imenuje vsak tak del? ($\frac{1}{100}$).

Pokaži 1, 2, 3, 4..... 9 stotin metra!

(Po vrsti in izven vrste).

Pokaži 10, 20, 30..... 90 stotin metra!

(Po vrsti in izven vrste.)

Pokaži 15, 28, 67, 59..... stotin metra!

Koliko stotin metra je ta-le kos? (3, 5, 7, 10, 20, 60, 13, 29, 78..... stotin metra).

Črto na tabli razdelim na 10 enakih delov. Kaj je vsak del, ker smo črto razdelili na 10 enakih delov? ($\frac{1}{10}$ črte).

Vsako desetino črte razdelim zopet na 10 enakih delov. Kolikokrat po 10 delov je to? (10×10 .) — Koliko enakih delov ima torej črta? (100.) — Ker smo razdelili črto na 100 enakih delov, kako se imenuje vsak tak del? ($\frac{1}{100}$ črte).

Pokaži 1, 2, 3, 4..... stotine črte!

(Po vrsti in izven vrste.)

Pokaži 10, 20, 30..... stotin črte!

(Po vrsti in izven vrste.)

Pokaži 16, 29, 37, 89..... stotin črte!

Koliko stotin črte je ta-le del? (4, 8, 9, 20, 60, 17, 69... stotin črte.)

Kako dobimo stotino metra? (Ako ga razdelimo na 100 enakih delov ali celo na desetine, desetine pa zopet na 10 enakih delov.)

Kako dobimo stotino črte?

Kako se imenuje vsak del, ako razdelimo katerokoli celoto na 100 delov? (Stotina.) — Besedo „stotina“ napiše učitelj na tablo.

Pretvarjanje:

1. 1 cela = 100 stotin,

2 celi = 200 „

.....

9 celih = 900 „

(Po vrsti in izven vrste.)

2. 1 cela 5 stotin = 105 stotin,

8 celih 9 „ = 809 „

8 „ 12 „ = 812 „

6 „ 35 „ = 635 „

$$7 \text{ celih } 20 \text{ stotin} = 720 \text{ stotin}$$

$$3 \text{ cele } 35 \text{ " } = 335 \text{ "}$$

$$5 \text{ celih } 70 \text{ " } = 570 \text{ "}$$

$$4 \text{ cele } 86 \text{ " } = 486 \text{ "}$$

$$3. \quad 1 \text{ desetina} = 10 \text{ stotin,}$$

$$2 \text{ desetini} = 20 \text{ "}$$

$$\dots\dots\dots$$

$$9 \text{ desetini} = 90 \text{ "}$$

(Po vrsti in izven vrste.)

$$4. \quad 1 \text{ cela } 1 \text{ desetina} = 110 \text{ stotin,}$$

$$2 \text{ celi } 4 \text{ desetine} = 240 \text{ "}$$

$$3 \text{ cele } 7 \text{ desetini} = 370 \text{ "}$$

$$5 \text{ celih } 6 \text{ " } = 560 \text{ "}$$

$$8 \text{ " } 9 \text{ " } = 890 \text{ "}$$

$$9 \text{ " } 2 \text{ desetini} = 920 \text{ "}$$

$$6 \text{ " } 3 \text{ desetine} = 630 \text{ "}$$

$$5. \quad 1 \text{ cela } 1 \text{ desetina } 1 \text{ stotina} = 111 \text{ stotin,}$$

$$7 \text{ celih } 5 \text{ desetini } 3 \text{ stotine} = 753 \text{ "}$$

$$3 \text{ cele } 9 \text{ " } 2 \text{ stotini} = 392 \text{ "}$$

$$9 \text{ celih } 8 \text{ " } 7 \text{ stotin} = 987 \text{ "}$$

$$6 \text{ " } 6 \text{ " } 4 \text{ stotine} = 664 \text{ "}$$

Obratno:

$$1. \quad 100 \text{ stotin} = 1 \text{ cela,}$$

$$500 \text{ " } = 5 \text{ celih}$$

$$300 \text{ " } = 3 \text{ cele itd.}$$

$$2. \quad 805 \text{ stotin} = 8 \text{ celih } 5 \text{ stotin,}$$

$$836 \text{ " } = 8 \text{ " } 36 \text{ " } \text{ itd.}$$

$$3. \quad 10 \text{ stotin} = 1 \text{ desetina,}$$

$$30 \text{ " } = 3 \text{ desetine itd.}$$

$$4. \quad 110 \text{ stotin} = 1 \text{ cela } 1 \text{ desetina,}$$

$$530 \text{ " } = 5 \text{ celih } 3 \text{ desetine itd.}$$

$$5. \quad 512 \text{ stotin} = 5 \text{ celih } 1 \text{ desetina } 2 \text{ stotini,}$$

$$423 \text{ " } = 4 \text{ cele } 2 \text{ desetini } 3 \text{ stotine itd.}$$

b) Pisanje in čitanje stotin.

Pokazati vam hočem, kako napišemo „stotine“.

1 stotina! Koliko celih je to? (Nič celih.) — Kaj napišem na mesto, na katerem stoje cele? (Ničlo.) — Kakšno znamenje naredimo za celimi? (Des. piko.) — Zakaj? (Da ločimo cele od desetih.) — Kaj stoji na prvem mestu za desetinsko piko? (Desetine.) — Koliko desetih je 1 stotina? (Nič.) — Kaj napišemo torej na prvo mesto, kjer stoje desetine? (Ničlo.) — Koliko stotin hočemo napisati? — 1 stotino napišemo na drugo mesto za desetinsko piko. Čitaj torej število! 0'01 (1 stotina ali 0 celih 0 desetih 1 stotina.) — Piši in čitaj: 0'02 (2 stotini ali 0 celih 0 desetih 2 stotini) 0'09 (9 stotin ali 0 celih 0 desetih 9 stotin.)

Čitajte vsi, kar smo napisali na tablo in v zvezke! (1 stotina, 2 stotini 9 stotin ali 0 celih 0 desetih 1 stotina — 0 celih 0 desetih 2 stotini 0 celih 0 desetih 9 stotin.)

Na katerem mestu za desetinsko piko stoje stotine? — (Na drugem.) Stotine stoje na drugem mestu za desetinsko piko. Ponovi A!... E! — Vsi!

Napisati hočemo 10 stotin. — Na katero mesto za desetinsko piko pišemo stotine? (Na drugo.) — Ali moremo napisati 10 stotin na eno mesto? (Ne.) — Zakaj ne? (Ker ima število 10 dve mesti.) — Koliko pa je 10 stotin? (1 desetina.) — Napiši 1 desetino! (0'1.) — Koliko stotin je to? (10 stotin.)

Napisati hočemo 11 stotin. — Na katero mesto za desetinsko piko pišemo stotine? (Na drugo.) — Ali moremo napisati 11 stotin na eno mesto? (Ne.) — Zakaj ne? (Ker ima število 11 dve mesti.)

11 stotin izpremenimo na desetine in stotine. 11 stotin je koliko desetih in stotin? (1 des. in 1 st.)

Učitelj napiše na tablo 0'11. — Čitaj! (11 stotin ali 1 des. in 1 st.) — Napiši 12 stotin! (Istotaka razprava.) — Napiši: 15, 25, 50, 58, 93, 49 94 stotin! — Čitaj števila, ki smo jih napisali na tablo! (0'12 = 12 stotin ali 1 des. in 2 stot.) — Napisati hočemo 100 stotin. — Koliko celih je to? (1 cela.) — Napiši! — Zakaj nisi napravil desetinske pike? (Ker ni desetih in stotin.) — Napisati hočemo 105 stotin.

Piši in čitaj: 104, 108, 405 stotin! (1'04, 1'08, 4'05.)

Piši in čitaj: 110, 120, 330, 450, 670, 780 stotin! (1'1, 1'2, 3'3, 4'5, 6'7, 7'8.

Istotako razpravlaj: 118, 227, 539 stotin. (118 st. = 100 st. = 1 cela — 10 st. = 1 des. — 8 st.)

Čitaj števila, ki smo jih napisali na tablo! (Učenec čita na dvojen način: 2 celi, 2 des., 7 st. — 2 celi 27 stotin.) — Pišite v svoje zvezke! Učitelj narekuje:

0'02, 0'07, 0'09, 0'8, 1'03, 16'08, 95'90; 5'16 (5 celih, 1 des., 6 stot.), 18'19, 3'27; 8'32 (8 celih 32 stot.), 0'12, 7.29, 1'68.

Čitajte, kar ste napisali na dvojen način!

c) Posnetek.

Kako dobimo desetine, stotine? (Ako razdelimo celo na 100 enakih delov, ali celo na desetine, desetine pa zopet na 10 delov.)

Desetine so torej deseti deli celih, stotine pa deseti deli desetih. Desetine so deseti deli, stotine so tudi deseti deli; zato imenujemo desetine in stotine s skupnim imenom „desetinke“ ali s tujim imenom „decimalke“.

Čitaj desetinska števila, ki so napisana na tabli:

a) z 1 decimalko,

b) z 2 decimalkama.

Čitaj cele! — Katero znamenje loči cele od desetink ali decimalk? — Kako se imenuje število, ki sestoji iz celih in decimalk? — Na katerem mestu stoje desetine? — stotine?

č) Vaja in uporaba (pismena.)

1 cm = 0'01 m	} Koliko cm je 1 m? — Koliki del metra je 1 cm? (Stoti del ali $\frac{1}{100}$ m.) — Zapiši 1 cm v decimalkah metra!
2 cm = 0'02 m	
9 cm = 0'09 m	

1 mm = 0'01 dm	} Slična razprava.
2 mm = 0'02 dm	
9 mm = 0'09 dm	

1 h = 0'01 K	} Slična razprava.
2 h = 0'02 K	
9 h = 0'09 K	

1 dkg = 0'01 kg	} Slična razprava.
2 dkg = 0'02 kg	
9 dkg = 0'09 kg	

1 kg = 0'01 q	} Slična razprava.
2 kg = 0'02 q	
9 kg = 0'09 q	

1 l = 0'01 hl	} Slična razprava.
2 l = 0'02 hl	
9 l = 0'09 hl	

(Dalje prihodnjič.)

Pedagoški utrinki.

Iv. Šega.

XCIX.

1510 udeležencev in udeleženk, po kronovinah razdeljeni tako-le: Bavarsko 356, Avstrija 322, Prusko 144, ostala Nemčija 121, Rusija 60, Angleško 48, Holandsko 51, Belgijsko 9, Bulgarija 4, Čile 3, Kuba 1, Dansko 9, Francosko 9, Japan 5, Laško 4, Luksemburg 3, Norveško 2, Portugalsko 8, Rumunsko 3, Švica 26, Srbsko 3, Špansko 15, Turško 1, Severna Amerika 11, Urugvaj 1, Ogersko 19; 191 referatov, 5 minut, odločenih vsakemu za debato, predavanja v nemškem, francoskem in angleškem jeziku — to je menda ves rezultat, ki ga je donesel velikonočni šolsko-higijenični shod v Nürnbergu. Sicer nismo mogli dognati, koliko udeležencev (udeleženk) je bilo poslanih od višjih oblasti iz Kranjske, Primorsko-Goriške in Štajerske¹ na ta shod, a dozdeva se nam, da je bil ta shod vprizorjen le v nekako parado, pravega haska ali recimo naravnost dobička pa ne bo prinesel ta shod prav nikakega in to iz sledečih dveh vzrokov:

I. V času od 4.—9. aprila 161 predavanj v treh raznih jezikih, to je rekort, ki ga menda še ni dosegel nobeden kongres. Poleg te ogromne množice predavanj so imeli pa razni koreferentje le 5 — reci pet minut časa na razpolago za razne ugovore. In se li more v teh petih minutah podati kaj resnično stvarnega kakor protiugovor, ko je tema vendar čisto tuja?

II. Ta shod dalje iz tega vzroka tudi ne bo imel nikakega pravega haska, ker so se reformatorji, oziroma šolski higijeniški lotili zdravljenja šolskega telesa na popolnoma napačnem kraju. Kaj pomagajo še tako krasne, vsem higijeničnim zahtevam odgovarjajoče šolske stavbe, opremljene z najmodernejšimi rekviziti, ako pa prihajajo v te palače sestradani, s sto in sto postranskimi zaslužki se baveči učitelji, katerim prinaša učiteljstvo le tako škandalozno plačo, da je za življenje premalo, a za smrt — preveč.

Ozdravite najprej rak-rano na učiteljskem gmotnem položaju, potem pričnite še le zdraviti ostalo vejevje šolstva, kajti dokler je deblo jetično, so veje izgubljene — — —

Avstrija je menda poslala na ta shod tako impozantno število pač edino le iz tega vzroka, ker je hotela baje s tem pokazati strmečemu svetu, kako intenzivno se zanima za vsak napredek na polju šolstva.

A ta plašč ne pokrije dejstva, da hiti ravno Avstrija električnim tokom proti propasti svojega šolstva. Dokazov menda ni treba posebnih, če samo pomislimo, s kako šolsko mizerijo se imamo ravno Slovenci boriti na vseh koncih in krajih, v vseh šolskih kategorijah. O tem razpravljati bi se reklo pač, opravljati Sisifovo delo. Tužna nam majka!

¹ Iz Štajerske se je kongresa udeležilo 22 oseb — iz Kranjske 0.

Uredn.

Dalje! Imamo li v Avstriji kako tako društvo, ki si je zapisalo na svoj prapor: Več šolske higijene!? Nemci imajo svoj „Allgemeiner deutscher Verein für Schulgesundheitspflege“; Francozi „La ligue des médecins et des familles pour l'amélioration de l'hygiène physique et intellectuelle dans les écoles“; Angleži „Society of medical officers of schools“; Švicarji „Schweizerische Gesellschaft für Schulgesundheitspflege“; Belgijci „Allgemeen paedagogisch Gezelschap“; Holandci „Vereeniging tot Vereenvondiging von Examens en Onderwijs“; Ogrji „Strokovno društvo šolskih zdravnikov in profesorjev higijene“.

Napredek povsod!?!
.

C.

Stritar nekje piše, da prebiva v želodcu duša. Mož ima prav. Čim slabši je želodec, tem slabša je duša — ergo tem slabši je človek. Revež oni človek, ki ima slab želodec, a trikrat revnejši je otrok s slabotnim želodcem, kajti potem zastaja vsa njegova konstitucija. Vendar se pa dobi še mnogo, premnogo starišev, ki hočejo na vsak način vzgojiti iz takih otrok s slabim želodcem prave telesne orjake in sicer na prav priprost način. Tlačijo in tlačijo mu v želodec razna jedila v prav obilni meri. Seveda, ako mu pa želodec noče prebavljati tako, kakor oni hote, pa k zdravniku, da mu zapiše razne praške in kroglice. Pomagati mora! Najčeseši konec tega mučenja je, da tak revež ostane slabotnež do prezgodnje — smrti.

V duhu že vidimo sarkastičen posmeh na Tvojih bujnih ustnicah, potrpežljiva bralka, in na uho nam prihaja Tvoje mrmranje, neverjetni bralec, češ, takih tepcev pa menda vendar ni na svetu, ki hočejo slabe želodce zdraviti z obilno, neprebavljivo hrano. — Prav imata, želodec pač varujejo in ga ne zdravijo na tak način, to je onega želodca, ki ga nosi vsak človek koncem požiralnika. Pač pa zdravi 99% božjih ljudi na ravno kar omenjeni način oni želodec, ki ga nahajamo v naši „možgarni“, duševni želodec namreč.

Glava, ali recimo učenejši, naši možgani so oni organizem, ki opravljajo v našem duševnem življenju ono opravilo, kakoršnega opravlja želodec za telesno življenje. Možgani delujejo po onem načrtu, katerega jim je večni stvarnik začrtal. Možgani prebavljajo ravno tako duševno hrano, kakor želodec telesno. In kakor ima telesni želodec svoje meje, upamo, da ne trdimo nič napačnega, ako tudi duševnemu želodcu odkažemo že odkazane meje.

Preobilna duševna hrana škoduje menda ravno tako kakor preobilna telesna. To mučenje pa se takoj rodi, kakor hitro duševnemu želodcu več nudimo, kolikor sam zahteva. Lastna skušnja nas uči, da nam le ona hrana tekne, ki jo željno povžijemo, po kateri hrepenimo. Žal, pa tega pravila ne upoštevamo v našem duševnem življenju. Ko bi pri duševni odgoji veljalo to zlato pravilo kakor § 1, na mah se spreobrne vsa naša odgoja in človeški rod bi skokoma hitel do vzora vse odgoje — do popolnosti.

Tudi v vsej odgoji in pri vsem pouku velja naravni zakon: Prisiljena stvar škoduje!

Ali oglejmo si bližje vso našo domačo odgojo kakor tudi pouk premnogh učiteljev — ki so vsled „izborne discipline in krasnih uspehov vpisani navzgor kakor „klasični učitelji“ — kako upoštevajo citirani § 1.

Ako vidijo, da učencu ne gre kar takoj v glavo, tedaj ne preiščejo izvira tej „gluposti“, temveč kratkomalo postavijo imperativ: če „nočeš“ „moraš“. Ne preiščejo obzorja, njegove apercpcijske zmožnosti itd. itd. — ne preiščejo lastnega „jaz“, ne obrnejo metode itd. itd., temveč neizprosni „moraš“, nad katerim visi Damoklejev meč v obliki c. kr. nadzornika in njegovega kratkega poročila še krajše inšpekcije, se pojavi v obliki raznih kazni, kakor palice, zapora, klečanja, uhanja, zmerjanja, postenja itd. itd. „V glavo ti mora“ — pa mirna Bosna.

Kako bi višja oblast gledala one zdravnike, ki bi svoje, na želodcu bolehačoe pacijente na sličen način zdravili, ne vemo, in kako bi ozdravljali ti bolniki, tudi ne znamo.

Jako se pa moti vsakdo, kdor bi nam odgovarjal, češ, vsaj je duševno živčevje drugačno kakor telesno. Kdor to trdi, ne pozna človeškega organizma; kajti on ne pomisli, da je naše duševno stanje ravno tako organizem, ki se mora pokoriti pravilom ostalega organskega življenja, da se mora razvijati — **samo iz sebe**. Herbartizem in njega oboževalci so nazora, da je človeška duša „tabula rasa“, da je duša nekaj takega, ki se dà poljubno skladati kakor se sklada kamen na kamen, opeka na opeko, do ponosne palače. Palača je nekaj mrtvega, a duša je nekaj živega, ki raste in se razvija po onih večnih zakonih, ki ji je udihnil njen stvarnik — ki se razvija iz lastne energije.

Oglejmo si in primerjajmo dve rastlini, eno rastočo na prostem, drugo v rastlinjaku. Prva raste pohotno, se razvija in razvija v krepko bujno rastlino, ki igraje kljubuje vsem naravnim nezgodam; druga pa vegetira in vegetira pod skrbnim vrtnarjevim očesom; pač se razvije i ta rastlina v krasno, očem prikupljivo rastlino, a nežna je, škoduje ji vsak vetrič, vsaka najmanjša naravna nagajivost: nima nikake samostojnosti in kakor hitro ji vrtnar odtegne svojo negujočo roko, v kratkem usahne in premine.

Kakoršna pravila veljajo tu, isto velja pri človeški duševni vzgoji. Žal, da se ravno dandanes tako težko greši pri vsej odgoji, pri vsem pouku. Dandanašnja vzgoja človeštva, ki jo dobiva človeštvo doma in v raznih šolah, je čisto slična oni vzgoji, kakoršno uporablja vrtnar v svojih umetnih rastlinjaki. Umetno-vzgojena cvetka je pač nekaj, kar človeško oko razveseljuje, a manjka ji življenje. Dokler je pod nadzorstvom, uspeva; a kakor hitro jo presadimo v življenje, žalostno pogine. A kako drugače se pa obnaša cvetka, ki je vzrastla — sama iz sebe. Vsem naravnim nezgodam kljubuje čvrsto. Če ji vihar odlomi vrh, nastavi drugega, če ji odlomimo vejo, požene drugo.

In naša vzgoja, domača kakor šolska, pa vzgaja dandanes le umetne cvetke. Vse današnje šolstvo stremi le potem, da vzgoji čim več umetnih cvetic, ki se razkazujejejo strmečemu svetu povodom **raznih izpitov**. Pri teh izpitih pa ne vprašujemo, bodo li mogle te cvetke tudi

kljubovati vsem vremenskim neizgodam. Te zahteve ne stavi nobena komisija.

Smelo lahko trdimo, da naše šolstvo ne vzgaja le enostransko in nepopolno, temveč naše šolstvo naravnost duši in duši vsak prost duševni polet učencev in priklepa učenčevo dušo na trdo skalo, da se ne more prosto razvijati — ker višji oziri ne puščajo tega.

Kako že piše Gorst? „Največja zapreka, ki se stavi na pot občnemu napredku je, ona dušna konvencionalnost, katero neguje naš vzgojevalni sistem. Le-ta vprega mlade duhove v iste ojnice brez razlike in jim udarja isti pečat povprečne vsakdanjosti. Leto za letom prihaja iz šol in vseučilišč na tisoče mladih ljudi, ki so natančno prirojeni po istem vzorcu kakor klobase iz chicaške tovarne.“

In Ellen Key? Die Zeit ruft nach „Persönlichkeiten“, aber sie wird vergebens rufen, bis wir die Kinder als Persönlichkeiten leben und lernen lassen, ihnen gestatten einen eigenen Willen zu haben, ihre eigenen Gedanken zu deuten, sich eigene Kenntnisse zu erarbeiten, sich eigene Urteile zu bilden; bis wir mit einem Worte aufhören, in den Schulen die Rohstoffe der Persönlichkeiten zu ersticken, denen wir dann vergebens im Leben zu begegnen hoffen.“

Oglejmo si našo inteligenco! Zakaj gineva tako hitro ona narodna zavest, ki je nekdanj tako krepko nastopala? Kje se porajajo še možje, ki bi tako vsestransko delovali na polju obče slovenske prosvete, kakor nekdanj? Povsod nekaka mrklость, nekaka stagnacija! Pač se porajajo še možje, ki so pravi velikani v svoji specijaliteti, a to so le nekaki stroji, ki pač izvrstno delujejo v svojem okvirju; kakor hitro se jim pa izpodmakne njih teren, postanejo pravi slabotežni, ki ne znajo kreniti ne na desno ne na levo.

Strojeve imamo na izobilje, a pravih, čutečih ljudi pa — skoro nič.

In glavni vzrok — današnja šola! Iz šol odstranimo ono takozvano „Drill-metodo“, na njeno mesto naj stopi ona oživljajoča metoda, ki se ozira na učenčevo individualnost in v kratkem izgine iz človeštva ona žalostna prikazen — ki jo poznamo in občutimo tako britko v življenju, da že rojstvo stori „človeka“. In nastopila bo kmalu ona doba, po kateri so zastonj hrepeneli francoski geniji: egalite, fraternite, liberte!

Književno poročilo.

Ocene.

Čitanka za obče ljudske šole.

Izdaja v štirih delih. III. del. Za četrto in peto šolsko leto štiri- in večrazrednih ljudskih šol. Sestavila Henrik Schreiner in Franc Hubad. Na Dunaju. V ces. kr. zalogi šolskih knjig. Vez. 1 K 30 h. (Po ukazu c. kr. ministrstva za uk in bogoslužje z dne 25. prosinca 1904, štev. 1115, odobrena za ljudske šole s slovenskim učnim jezikom.)

Nikar navzdol, nikar nazaj,
marveč kvišku in naprej!

Nova Tretja čitanka je izšla; veseli je smo, ker smo jo že težko pričakali!

Napredna šolnika nam jamčita, da je knjiga sestavljena v modernem duhu pred vsem krepko naglašujočem vzgojni smoter — in prav to nam je nje značilna vrlina, po kateri se razlikuje od drugih čitank te vrste; zato si smatramo kot dolžnost, vsestransko ter vestno razmotrivati ta bistveni znak poljudne čitanke.

Njiju Druga čitanka, ki se je po zanimivi vsebini, krasnem in preprostem jeziku prikupila ne le učencem, ampak tudi roditeljem, (to vemo iz lastne izkušnje) vzbuja v nas trdno zaupanje in veselo nado, da se bode tudi Tretja čitanka priljubila šolski deci in starišem.

Previdna pedagoga sta skrbno in marljivo izkoriščala slovensko slovnostvo, da sta izbrala vzorno gradivo, pospešujoč vzgojni smoter šolskega pouka na naših ljudskih šolah.

Že več let sem pazno pregledaval različne nemške čitanke odobrene za ljudske in meščanske šole. Pretresujoč njih sestavo sem opazal, da osobito dve glavni struji tekmuje med seboj.

Strokovnjaki prve glavne smeri podajajo učencem poleg etiških beril tudi važno snov iz realij; nekateri tekmeči te vrste nudijo čitankam v naziranje zemljepisnih beril kot dodatek ročne zemljevide ter jih v oživenje prirodoznanskih in zgodovinskih spisov še povrh okrašajo s prav zalimi slikami.

Po izkušnjah paznih učiteljev sicer mične slike kratkočasijo otročiče, a suhoparne znanstveno prikrojene snovi nikakor ne ogrevajo njih veselih in po dušni zabavi koprnečih src.

Napredujoči šolniki druge glavne struje naglašujejo etiški in estetiški moment, zahtevajoč naobrazbo srca in zdrave domišljije, ki se je dosehdob glede na nje naravni razvitek premalo gojila, povdarjajoč

vzgojni šolski pouk ter na vso silo pobijajo zastareli nazor, v škodo ljudski šoli precenjevati trezno znanje in mrklo pametovanje.

Premišljeni vzgojitelji te smeri temeljito in vsestransko proučevajo psihologijo in fiziologijo otroškega duha so dandanes stopili v ospredje, brezobzirno zahtevajoč, da se pri vsem šolskem pouku, zlasti po čitankah poleg jezikovne naobrazbe pred vsem krepko neguje vzgojni smoter.

Zdravih nazorov modernih pedagogov prav te struje sta se z vso vnemo poprijela i naša šolnika in zadela sta pravo struno; sad njiju truda je pričujoča poljudna čitanka.

Kot znana veščaka otroškega dušeslovja — zlasti g. Schreiner se že leta in leta vztrajno peča s to prekoristno vedo — sta torej iz pričujoče čitanke izključila snovi negujoče le treznega poučevanja, ki nikakor ne more ogrevati veselega, naivnega otroškega duha, marveč mu mrzi.

Spoznavši glavni pomen domovine za vzgojo in pouk sta v čitanki sprejela prav zanimljive domovinske spise, ne da bi boječe le vpoštevala ožjo in najožjo domovino, ter tem potom omejila nje zabljujivost, marveč za vse slovenske kraje sta izbrala značilna berila, zato se bo prav uspešno mogla rabiti tudi na slovenskih ljudskih šolah onkraj Štajerske.

Za blaginjo in napredek slovenskega naroda vneta nabiratelja sta zajemala dragocene bisere iz naobražujočih zakladov vrlih in za prosveto gorečih, domačih pisateljev, ki živeti med narodom in za narod kaj vrlo umejo navduševati otroška srca za vse krasno, resnično in drago, iz blage duše bujno vzrastlo snov slikati živo in srčno, previdno prezirajoč vse splošnosti, ki v rahločutni otroški duši zamore slednjo iskrico zanimanja za prekoristno čitanje.

Razume se torej samoobsebi, da sta sestavitelja raz ravnokar označeno stališče po najnovejših nazorih merodajnih pedagogov razvrstila snov po etiških načelih.

V to svrhu sta si krepko prizadevala, realne spise po vsebini in obliki učencem podati tako, da realni pouk kolikor mogoče oživi, povdarjajoč tudi tukaj etiški in estetiški moment.

Zato nudita vrla šolnika otrokom zanimiva berila v prikupljivi obliki, da jih bodo z veseljem čitali, po njih izobraževali sami sebe, krepčali svojega duha, razodevali in blaževali srca svoja ter se iz njih učili iskreno ljubiti svojo drago domovino.

Velika izbira raznovrstnih beril bode mislečemu učitelju dajala ugodno priliko, vsako šolsko leto glede na določeni učni smoter pripravna berila temeljito obravnavati, zopet druga priprosta pa čitati kurzorično. In prav kurzorično čitanje lahko umljivih spisov bo vedé ali nevedé odpravilo semtertje se šopirjajoč nedostatek, da se na rovaš presvetnosrčne natančnosti preveč beril obravnava na široko

napram takšna pristranost očitvidno škoduje spretnosti gladko čitati berila, neznosno didaktiška hiba, ki se neljubo zavlaževa od začetnikov do učencev najvišje učne stopnje.

Glede na jezikovno stališče izborne čitanke pa se popolnoma strinjamo z merodajno pozitivno v 4. številki našega dičnega „Popotnika“ objavljeno kritiko slovečega jezikoslovca in šolnika g. dr. Ilesiča, uspešno pobijajočega plitvo, neutemeljeno, malenkostno sodbo „Lige + 1“, češ, da kritikun najde v vsaki knjigi tisoč malenkosti, ob katerih se lahko izpodtakne, če jo hoče obsoditi.

Zato tudi mi ne grajamo vsega, kar „iztuhtajo“ pikolovci in kritikuni v škodo jezikovni svobodi, prezirajoč vse slovenske kraje, kjer rabijo izraze, ki jim je tudi Pleteršnik naklonil častno mesto, ker so, bodimo pravični, vzrastli na domačih tleh matere Slovenije.

Nekateri jezikovni pojavi si pač po naravnih jezikovnih zakonih in po modernem duhu merodajnih pisateljev in pesnikov značilnega veka le počasi pripravljajo pot do obče veljave. A jeziku vsekako škoduje, če se takšne jezikovne novosti narodu vsiljujejo, preden mu je jezikovni čut dozorel dovolj sigurno, da jih v novi „uniformi“ vedé ali nevedé začenja dosledno rabiti.

Vkljub navidezni nedoslednosti v pisavi, opravičeni po osebnosti posameznih pisateljev, navzlic tiskovnim pogreškom, in nekaterim jezikovnim napakam, ki jih neznatni negativni kritiki kaj radi opažajo skoz povekšalnik, a iz očitvidnega neznanja prezirajo bistveni znak, glavna pedagoška in didaktiška načela, po katerih sta napredna šolnika vrlo rešila zlasti dandanes pereče vprašanje, kako je vzorno sestavljati moderno ljudsko-šolsko čitanko, nam je pričujoča čitanka baš nadepolna deva novorojenka, vzbujajoča zaradi zgoraj jasno načrtanih vrlin v nas ono ljubezen, ki junaško zmaga vse malenkostne graje, voljno pretrpi vse pristranske kritike; zato ji iz dna srca privoščimo najboljših uspehov. Saj smo si svesti, da bode vestnemu in marljivemu učitelju nudila premnogo ugodnih priložnosti, učencem po besedotvorenju odklepati bogati vir besednih zakladov, da se nauče razumevati drago materinščino.

Povsem predelan je pesniški odlomek „Oblast ognja“. Mojster sloga in dični pesnik Funtek mu je priskrbel moderno in fino pesniško obliko. Prav gladko teče granes za granesom; a razlaga bode obravnavajočemu pesem v novi obliki delala večje težkoče nego dosehdob po prejšnji vnanji obliki. Zato zasluži po našem mnenju pred vsem iz jezikovnega stališča ta pesniški umotvor svoje častno mesto v Četrtri čitanki.

Da ji je prelagatelj naklonil pravičen naslov „Oblast ognja“, v to svrhu menda ni treba posebnega pojasnila. Prav to dejstvo sem razjasnil v Popotniku 1883, ko sem obravnaval to pesem, naglašujoč, da o koristi ognja govori pesnik sam v prvih štirih stihih, a potem čudovito plastično in jedrnato slika silo in oblast „tega daru“.

Pretresujočim vnanjo obliko nekaterih pesmi se dozdeva, da je semtertja poprava prvotne pesniške oblike prisiljena in pretirana, zlasti takrat, ko ritem izgublja svoj prvoten značaj.

Kar se tiče tiska, bi pač želeli, da se v prihodnji izdaji, poveča; glede na navedeno ceno po 1 K 30 v smemo to zahtevati. Obče pa nas uči izkušnja, da so žalibog slovenske ljudsko-šolske čitanke po vsem dražje nego nemške te vrste.

V oceno posameznih beril, kakor smo to storili ob drugi priliki, se tokrat ne spuščamo, ker smo, mislim, že v svoji razpravi dovolj jasno načrtali, glavno stvar, t. j. obče stališče, katerega zavzemata napredna šolnika; o času primerni, dobro premišljeni razvrstitvi pa se bode te potrpilivi mi sotrudniki, prav lahko natančno seznanili v precej obširnem navodilu k pričujoči čitanki, ki bode, če še ni, kmalu zagledala beli dan.

Če bodo morda nekateri neljubo pogrešali suhoparnih realnih beril, jim moram naravnost naglašati, da dosehdob običajno realno gradivo nikakor ne spada v moderno čitanko. Zategadelj bode umestno in potrebno, da se prej ko slej za učence izda realna knjižica, iz katere bodo zajemali realno stvarino.

Takšne knjižice bodo v naziranje realnih nauk in zakonov morale razpolagati s primernimi slikami, v priučenje in v ponavljanje realne snovi pa bo treba nekega okostja (kratko in jedrnat izražena tvarina), meso in kri pa bode moral dodati učitelj sam.

In s tem končam.

„Na delo torej!“ ter stavimo pri vseh uradnih učiteljskih konferencah vsestransko osnovane predloge, naj se takoj začetkom šolskega leta 1904/1905 odlična čitanka uvede na vseh naših večrazrednicah!

Preč. g. g. sestaviteljema pa prisrčna hvala za neprecenljivi dar!

Pravi biser je ta poljudna čitanka; kjerkoli jo odpremo, iz vsake vrstice odseva blagodejna toplota, ki bode ogrevala vzprejemljiva srca nežnih otročičev, jih razveseljevala in blažila; nikar pred vsem ne poučuje, pač pa dobro svetuje, mika, oživlja, razvedruje in osvetljuje; kot spremljevalka „veselih obrazov“ bode iz naših učilnic za vselej odslovlila dosedanje suhoparnost, neznošljivo muko otroškemu življu ter privabila v naše šole živahno, plodovito delovanje, krepko, negujoče vzgojne nagibe naši nadepolni mladini.

V to pomagaj Bog!

Matija Heric.

Tretja, popravljena izdaja „Slovenske čitanke za peti in šesti razred srednjih šol. Sestavil in izdal dr. Jakob Sket, c. k. profesor. V. in VI. Velja mehko vezana 3 K 20 vin., trdo vezana 3 K 60 vin. V Celovcu 1903. Tiskala in založila tiskarna Družbe Sv. Mohorja.

Vendarle enkrat nova izdaja vsem srednješolskim učiteljem predbro znane čitanke za peti in šesti razred srednjih šol! Zadnja leta ni bilo nič več prijetno gledati v slovenskih urah po šolskih klopeh — ležale

so na njih silno oguljene knjige! Ko bi ta obrabljenost bila le posledica mnogega, plodovitega dela, bi bil to za učitelja vesel pogled, žalibože pa si je moral priznati, da vidi pred seboj tudi plod dolgočasje. Knjiga je bila obrabljena po vsebini, zato se je učenec lotil njene vnane oblike. Knjiga, ki rabi dve leti, je izgubila v drugem letu že vso zanimivost; to velja brezdvomno za srednjo šolo, kjer mladina mnogo čita. Radi tega je na tej stopnji priporočati za vsako šolsko leto novo knjigo. Troški za knjige s tem ne narastejo mnogo ali pa nič; pri tem je pa še uvažiti istino, da človek subjektivno manj občuti dvakratni trošek na pr. po 90 kr. (= 1 gld. 80 kr.) nego enkratnega v znesku 1 gld. 60 kr. Iz tega vzroka bo se marsikateri kupec naše knjige ustrašil njene cene 3 K 20 v, ozir. 3 K 60 v.

V tej tretji izdaji je knjiga postala obširnejša za 40 strani. To je posledica tega, ker je mnogo pesmi tiskanih v enem stolpcu, ki so bile prej tiskane v dveh; tako osobito balade in romance ter junaške pesmi.

Število beril se je pomnožilo za troje; namesto prejšnjih 165 jih imamo sedaj 168. Odpadla je „Pravljica o muku“ (št. 18. v drugi izdaji), „Ljubušina sodba“, „Jaroslav“, „Slovo o polku Igorjevem“ (št. 70. — 72.), Jeranov psalm „Častite gospoda“ (št. 115), Slomškovi „Popotniki na svetu“ (št. 137); životopisa „Ivan Kacijanar“ in „Žiga Herberstein“. Metelkove „Ezopove basni“ v nevezani besedi so se nadomestile s Stritarjevimi v vezani besedi, namesto šestih Vodnikovih „nadpisov za mesece“ jih je sprejetih le četvero. V celem je torej odpadlo osem berilnih sestavkov.

Na njih mesto je sprejetih 12 novih, in sicer Zupančičeva „Snegulčica“ (št. 10) in „Na Jurijevo“ (št. 35), Meškova slika „Berač“ (št. 73), Pagliaruzzijsva pesem „Samoti“ (št. 84), Funtkova „Na tujih tleh“ (št. 91), Aškerčeva „Črez Kavkaz“ (št. 97) in „Ukrajinska step“ (št. 98), Funtkova „Na božji poti“ (št. 272), Aškerčeva „Na Črnem morju“ (št. 112) in „Nazaj na morje“ (št. 113), Funtkova „Pesem o pesmi“ (št. 119), Aškerčeva „V Pompejih“ (št. 132) — samo pesnitve v vezani besedi razen Meškove prozaične slike. V tem novem izboru je zastopan Aškerc s 5 pesnimi, Funtek s tremi, Zupančič z dvema in Pagliaruzzi z eno.

Ako primerjamo vrednost odpadlih in na novo sprejetih beril, se v obče o izboru lahko ugodno izrazimo. Žal nam je le za kraljevodvorski in zelenogorski rokopis. Avtorstvo Hankejevo ne izpremeni cene, ki so jo imeli ti proizvodi za pouk po naših šolah. To je bila vsaj prilika, da se je izpregovorila beseda o Čehih in slovanski zgodovini, ki jo naše zgodovinske knjige temeljito prezirajo. Stega stališča ne pogrešamo radi niti životopisa Žige Herbersteina, želeli bi celo še nazoren životopis kakega Slovana, ki se radi oddaljenosti svoje stroke od šolskih potreb težko obravnava v literarni zgodovini, na pr. Kopitarja, ali pa Gaja.

Za ustvarjanje Slovincem prepotrebne in času primerne obzora bi se v knjigo bilo lahko sprejelo marsikaj, ko bi se bilo več stare tvarine izpustilo.

V spisu „O pouku slovenskega jezika“ (str. 40.) sem poudarjal: „Izobilje narodne epike“ (v Sketovi čitanki za peti in šesti razred) je znamenje nedostatka dobre umetne, pa znak pretekle dobe, ko se je nad vse slavila narodna poezija in povzdigovala nad umetno . . . Nebroj pravljič, pripovedek itd. na tej stopnji dolgočasi; taka narodna pesem kakor „Desetnica“ pa je za pravilnost jezika uprav kvarna.

Nazori o narodni poeziji so se precej izpremenili, in umetne epike imamo zdaj več.

Zato naj bi se nova čitanka manj ozirala na narodno poezijo nego na umetno, zlasti ne na nepoetiške narodne pravljičice, bajke itd.

Uveril sem se pozneje, da sem s tem prigovorom in nasvetom ugodil učiteljem slovenščine. V zasebnih pogovorih sem vedno slišal glas, da se vsak boji slovenščine osobito v prvem polletju pete šole. Ta strah in mržnja pa sta svinčena obtežba zdravega zanosa, ovira zanimanja za pouk. O letošnjem božičnem shodu ni bilo niti enega glasu zoper te moje nazore, marveč se je enoglasno iztikala potreba, da se balast prvega dela te čitanke (do balad in romanc) nadomesti z boljšo stvarino.

Zelo žal mi je, da je g. prof. dr. Sket ta del knjige pustil neizpremenjen! Čez večino tega narodnega blaga bo v peti šoli treba iti na dnevni red. Te pravljičice bodo morebiti z zanimanjem čitali otroci ljudske šole, ne pa petošolci; še s „filozofijo“, ki baje tiči v njih, in z mitologijskim tolmačenjem bo treba mladini precej prizanašati — skoro vsa sedanja generacija ve, kako smo svoj čas za nabiranje narodnega blaga prevnetim učiteljem ustrezali z izmišljenimi pozoji in lintverni. Vobče pa ima to mitologovanje tudi premalo eksaktne podlage.

Obračamo se tu le zoper princip; poedinim poetičnim pravljičam seveda nikdo ne bo poti zapiral.

Principielno pa se sme reči, da je knjiga urejena prekonservativno.

Če se to kaže že na pr. na verzih z veliko začetnico pisanih, je še laže razvidno iz izbora snovi.

Kakor za naš knjižni jezik ni več jezik seljaka edini in glavni temelj, tako tudi v literaturi nje prvotni in zdravi vir ne sme biti zajedno nje konec.

Radi priznavamo, da je g. dr. Sket z na novo sprejetimi umotvori ustregel novi dobi.

Dr. Fran Ilešič.

Knjižnica za vjeroučitelje. Knjiga I. Metodika za vjeronauk u nižim pučkim školama. Spisal Ferdo Heffler. Knjiga je prva te vrste v hrvatskem jeziku, ki bo dobro došla hrvatskim kakor slovenskim katehetom, pisatelj pa bi si bil svoj trud zelo olajšal, ako bi segel tudi po izborni knjigi „Vollständige Katechesen“, spisal g. G. Mey, ki je v meto-

diki za nižje razrede nedosegljiva. Praktično je Heffler svoji knjigi dodal tudi „ustanove šolskoga zakona“, ki naj veroučitelja seznanijo s šolskimi postavami. Bratom Hrvatom častitamo na tej knjigi, ki jo toplo priporočamo.

Knjiga II. „Pobjeda psihološke metode na pedagoško-katehetskem tečaju u Salzburgu“ l. 1903. Priredil Ferdo Heffler. Knjiga prinaša v lepem jeziku predavanja izkušenih nemških katehetov Jul. Kundija, Filipa Hofera in Henr. Stieglitza. Komur ni original pri rokah, bode praktične knjige vesel. Založnik obeh knjig je „Kršćanska škola“ v Zagrebu.

Razgled.

Listek.

Poljsko gledališče v Poznanju. Aksijsko društvo za zidanje gledališča je kupilo 30. aprila za 250.000 mark potreben prostor v Poznanju, kjer sezidajo poznanjski Poljaki svoje narodno gledališče.

Prva teologinja. V starem mestecu Heidelberg-u vpisala se je na mošnji uni-verzi prva slušateljica v teološki oddelek.

Mednarodni zoološki kongres. Od 14. do 19. avgusta t. l. se vrši v Bernu v Švici pod predsedstvom prof. Studer-ja šesti mednarodni zoološki kongres. Priča-kuje se do 800 udeležencev. Predavanja obetajo biti jako zanimiva, kajti zglasili so se že priznani veščaki, kakor prof. pl. Berlepsch-Kasel, prof. Blanhard-Paris, prof. Clum-Lipso, prof. Emeri-Bologna, prof. Girard-Paris, prof. dr. Hvek-Kopenhagen, prof. Osborn-New-York, prof. Sarafin-Basel, prof. Salensky-Petrograd itd.

Število analfabetov na Ogrskem je jako visoko, ker se v šolah ne gre za to, da bi si učenci pridobili potrebnega znanja za življenje, temveč da se naučijo madjarščine. L. 1890. je znalo čitati in pisati le 44.5% vsega prebivalstva. Po narodnosti se delijo analfabeti: Nemci 37%, Madjari 46%, Slovaki 47%, Slovenci 51%, Hrvati 52%, Srbi 68%, Rumunci 86% in Rusini 87%. Leta 1900 so se razmere sicer že dosti zboljšale a še vedno je analfabetov 48%.

Pedagoški paberki.

Ogrsko višje šolstvo. Naučno ministrstvo je ravnokar objavilo število vseučilišnikov ogrske dežele v prvem semestru 1903—4. a) Vseučilišče v Budapešti: 87 teologov, 3702 jurista, 776 medicincev, 1389 modroslovcev — skupaj 5954 rednih slušateljev, in 597 izrednih, skupaj toraj 6551 slušateljev. b) Vseučilišče v Kolozsvaru ima 1823 rednih in 100 izrednih slušateljev. c) Politehnika v Budi: 1465 rednih in 33 izrednih slušateljev in sicer se dele na posamezne oddelke tako-le: 502 inženierja, 749 stroj. ingen., 100 arhitektov, 201 kémiek, 13 ostali oddelek. d) Na ostalih 10 vseučiliščih je vpisanih 1766 rednih in 93 izrednih slušateljev. Skupno število višješolcev znaša 11831, toraj 172 več kakor zadnji semester l. 1902—3.

Srednješolstvo na Kranjskem in Goriškem. Naučno mieistrstvo poroča: Srednješolskih učencev je na Kranjskem 2406, ki se razdele tako-le: l. drž. gimnazija v Ljubljani 588, II. 423; realka v Ljubljani 557, v Idriji 129; gimnazija v Kranju 370, v Novem mestu 249 in v Kočevji 90. — Obrtna šola v Ljubljani 176, v Kočevji 27 in čip. šola v Idriji 292. — Moško učiteljišče ima 150, žensko 164. — Skupno število vojvodine Kranjske znaša 3200 učencev (k). — Primorje. Trst: državna gimnazija 464, občinska gimnazija 486; gimnazija v Gorici 495, v Kopru 246, v Pazinu 178, dežel. gimnazija ravnotam 151, drž. gimnazija v Pulju 203; drž. realka v Trstu 491 in občinska 791; drž. realka v Gorici 432, morn. drž. spod. realka v Pulju 120. — Državne obrtne šole: v Trstu 1591, za čipkarstvo v Bovcu 26, za košarstvo v Fogliani 15 in na Žagi 9, za mizarstvo v Marianu 97. — Moško učiteljišče v Kopru 187, žensko v Gorici 298. — Skupno število srednje ozir. obrtne od države subvencionirane šole obiskajočih učencev (k) 6300.

Šolstvo v Rusiji. L. 1901—2 je štela Rusija 84.514 ljudskih šol. Od teh šol je 40.131 pod patronanco naučnega ministrstva, 1.832 pod ostalimi ministrstvi a 42.582 ljudskih šol je pod plaščem „sv. sinode“, Mesta štejejo 9.194, vasi pa 70.006 šol. Šole obiskujočih otrok je 3.291.695 dečkov, 1.203.901 deklica in 76177 odraslih ljudij. Učiteljev in učiteljic je na Ruskem 172.000 in sicer 55% učiteljic in 45% učiteljev. Vzrok temu razmerju — stara pesem — slabe plače. Stroški za vzdrževanje ljudskega šolstva so znašali v tem letu 58.000.000 rubljev ali 153.800.000 kron. Občine prispevajo k tem stroškom 9.000.000 rubljev. Eden učenec vaše šole velja letnih 35 kron v mestih pa 50 kron.

Statistika ljudskega šolstva na Ogrskem. Na državnih ljudskih šolah — vsakdanje in ponavljalne šole — je bilo l. 1902—3 — 408.099 otrok vpisanih, torej 28.074 več kakor l. 1901—2. — Po narodnosti (??) jih je bilo: 165.039 Ogrov (+ 14.484 — ?) 51.843 Nemcev (+ 4.948), 29.803 Rumunov (+ 2.646), 39.012 Slovakov (+ 2.460),

2.990 Srbov (+ 246), 4.966 Hrvatov (+ 714), 9.336 Malorusov (+ 2.783), 5110 drugorodcev (+ 284). — Veroizpovedovanj: 158.452 rim. katoličanov (+ 14.514), 28.865 grško-kat. (+ 2.961), 20.208 grško-ostoč. (+ 995), 19.272 evang. (+ 1.575), 52.546 reform. (+ 6.627), 5.365 unit. (+ 410), 22.354 izrael. (981), 37 drugovercev (+ 11). — Po posameznih razredih se razdelé: I. razred: 75.794 (+ 4.330); II. razred: 59.063 (+ 4.096); III. razred: 50.218 (+ 6.076); IV. razred: 37.868 (+ 3.657); V. razred: 19.516 (+ 2.277); VI. razred: 8.614 (+ 1.244). — Vsakdanjo šolo je torej obiskovalo 251.073 učencev (+ 21.680). V ponavljalni šoli so jih našli: 57.026 učencev (+ 6.394).

Poljudna vseučiliška predavanja v Krakovu preskrbujeta dva zavoda: ljudska univerza A. Mickiewicza in univerza Jagelonska, ki dobiva v to svrhu podporo od ministrstva. Prvi zavod pa se zdržuje le s prispevki članov in z vstopnino 10 vinarjev. Delavnost, ki jo razvijata, je ogromna. Vsak dan je v mestu par predavanj, za katera se zanima posebno delavstvo, ob nedeljah pa se vršijo ista v nekoliko krajih zunaj mesta. O važnih vprašanjih se izdajajo brošure v mnogo tisoč iztisih, ki se za par vinarjev razdelijo med ljudstvo.

Kronika.

Ženska — farmacevt. Naučno ministrstvo je ravnokar izdalo naredbo, vsled katere se smejo posvetiti lekarniškimi študijam tudi one deklice, ki so dovršile kak ženski licej in ki napravijo iz latinščine izpit, ki odgovarja znanju šestega gimnazijskega razreda. Na Dunaju študira lekarništvo pet deklic (med temi dve nuni), ki se hočejo posvetiti lekarniškemu poslu v bolnicah.

Tudi pri nas bi v nekaterih krajih morda pomagalo. 13. julija m. l. v vasi Skören v vzhodni Prusiji več staršev ni pustilo svojih otrok v šolo, ker ni bila šolska soba 10 dni pometena, ker ni bilo tudi nič vode za učence. Tej renitenci je sledila kazen, a ko so se starši pritožili na višjo inštanco, so bili vsi oproščeni.

Danska učiteljska zveza šteje 119 društev s 6401 udom.

Na Danskem so sprejeli zakon, na podlagi katerega smejo biti učiteljice tudi voditeljice višjih dekliških in deških šol.

Vseučiliščne tečaje za učitelje prirede tele univerze: Univerza v Heidelbergu od 31. julija do 14. avgusta. Univerza v Greifswaldu od 11. do 30. julija. Univerza v Jeni od 4. do 17., oziroma do 24. avgusta. Dunajska na Koroškem in praška v Rumburgu od 18. do 30. julija.

Filozofska stolica Herbert Spencer-ja. Nek bogat Hindu je daroval 25.000 funt. šterlingov vseučiliščem v Oksfortu pod pogojem, da se tu ustanovi filozofska fakulteta, ki naj nosi ime Herbert Spencerja.

Zagrebski učiteljišniki poleteli so dne 5. maja na sledečo pončno ekskursijo: Maribor, Celovec, Inomost, Bolcan, Trident, Arko, Riva, Verona, Padova, Benetke, Trst, Postojna in Ljubljana. In slovenski? Mariborski v Krčevino, ljubljanski v Šiško in Goriški pa v Solkan.

Plavanje v šoli. Naš minister za uk in bogočastje je izdal pred kratkim na vse c. kr. dežel. šolske svete ukaz, naj po svoji moči pospešujejo, da se mladina v ljudskih šolah privadi plavanju, da se dá priliko učiteljiščnikom kakor tudi učiteljiščnicam, dá se nauče dobro plavati. Po raznih šolah se preskrbi za sredstva, kjer se bo moglo poučevati v plavanju. V večjo spodbudo za ta predmet izide v kratkem posebna brošura.

Kollár, slavni glasnik slovanske vzajemnosti, čegar smrtne ostanke prepeljejo iz Dunaja v Prago, je po naročilu ministrstva napisal l. 1849. obširno svoje mnenje, kako je treba preustrojiti sedanje šolstvo. Ta spis, ki je v mnogem oziru zanimiv, je rešil iz pozabljivosti, predno se je popolnoma izgubil, dr. Jozef Karásek in ga je pred kratkim v zalogi Češke akademije izdal.

